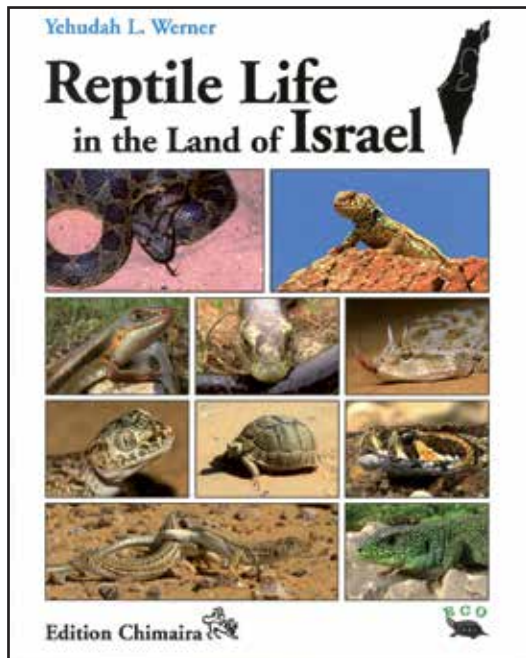

Yehudah L. Werner: Reptile Life in the Land of Israel with Comments on Adjacent Regions. Edition Chimaira, Frankfurt am Main, 2016, ISBN 978-3-389973-104-0, s. 494, cena €188.00

Herpetofauna Izraela interesowała mnie od bardzo dawna i będąc jeszcze studentem korespondowałem z prof. Wernerem, który przysyłał mi swoje publikacje, a raz nawet książkę *The Reptiles of the Sinai Peninsula* (1973). Ponieważ był to jego jedyny egzemplarz, poprosił o odesłanie po wykorzystaniu, co też uczyniłem (ten list z 1976 r. zachowałem do dziś). Książka była w języku hebrajskim, ale przydatne okazały się mapy z nazwami łacińskimi gadów oraz angielskie streszczenie i klucz do rodzaju *Eremias*. Podróżować po Izraelu miałem okazję dopiero w 1997 r. Wtedy jednak tak wspaniałych książek, jak ta najnowsza prof. Wernera, niestety nie było. W ogóle o wszelką literaturę poświęconą herpetofaunie Bliskiego Wschodu było trudno. Dziś na uwagę zasługuje również inna monografia poświęcona płazom i gadom tego rejonu, a dokładniej Jordanii i wydana przez Chimairę w 2001 r., a także monografia o wężach jadowitych tej części świata, również Chimairy, z 2015 r. [recenzja *Wszechświat* 117 (7–9) 2016]. Te trzy książki bardzo ułatwiają identyfikację większości gatunków, a jednocześnie znacznie poszerzają naszą wiedzę o tych zwierzętach. Jednak książka Wernera jest szczególna, ponieważ jest to bardziej podręcznik herpetologii, niż zwykły przewodnik do oznaczania gadów Izraela. Zresztą autor napisał we wstępie, że zawarł w niej wszystko, co chciałby zaoferować

studentom zainteresowanym gadami. Zaczyna więc od definicji gadów wskazując na kłopoty definiowania tej gromady, gdy dołączy się do niej dinozaury, krokodyle i żółwie. Nie wnikając tu w szczegóły filogenetyczne, autor przechodzi do omówienia współczesnych rzędów zaczynając od Rhynchocephalia (hatterie), przechodząc potem do żółwi i krokodyli. Co ciekawe, *Crocodylus niloticus* występował w Izraelu jeszcze 100 lat temu, dziś można go zobaczyć jedynie na fermach krokodyli. W drugiej części można przeczytać o szkielecie gadów, mięśniach i skórze wraz z mechanizmem zmiany barw. Dalej omawia termoregulację i aktywność gadów, system oddechowy, osmoregulację, odżywianie, komunikowanie się, budowę oka, ucha, rozmnażanie, autotomię i regenerację, itd. Całość zajmuje ok. 100 stron, jest więc to podstawowy zasób wiedzy, jednak jeśli ktoś chciałby studiować dogłębniej herpetologię, powinien sięgnąć do IV wydania monografii (Vitt i Caldwell, 2014). Po tej części ogólnej zaczyna się część główna, w której omówiono 97 gatunków gadów notowanych w Izraelu i w Autonomii Palestyńskiej oraz na terenach przylegających, głównie na półwyspie Synaj. Opisy poszczególnych gatunków są z reguły bardzo obszerne, a dodatkowo uzupełnione zdjęciami, rysunkami lepidozy głowy oraz 89 mapami występowania. Wyjątkiem są niedawno opisane gatunki *Hemidactylus mindiae* Baha el Din, 2005 oraz *Pseudotraperelus aqabensis* Melnikov i in. 2012. Przy tej ostatniej agamie jest informacja, że niewykluczone, iż właśnie ten gatunek występuje w Izraelu zamiast *Pseudotraperelus sinaitus*. Ponadto autor zamieścił klucze do oznaczania rodzin, rodzajów i gatunków. Kolorowe zdjęcia wykonane głównie przez autora czasem są czasem gorszej jakości, gdyż robione były bardzo dawno temu, jednak Wydawnictwo od siebie dołączyło dodatkowy zestaw cyfrowych fotografii, które zajmują ponad 100 stron i w sumie jest ich 696. Jeśli dodam, że spis literatury liczy 1702 pozycje, to śmiało można powiedzieć, że jest to najobszerniejsza monografia o gadach tego rejonu świata. Autor posługiwał się zwykle najnowszym nazewnictwem, jednak w niektórych przypadkach pozostał przy starym, np. *Laudakia stellio* (teraz *Stellagama stellio*), *Lacerta kulzeri* i *L. laevis* (obecnie *Phoenicolacerta*), *Trachylepis vittata* (teraz *Heremites vittatus*), *Typhlops vermicularis* (teraz *Xerotyphlops vermicularis*). Ponadto rodzaj *Rhagerhis* ostatnio został zsynonimizowany z rodzajem *Malpolon* (Figueroa i in. 2016). Jest też trochę zamieszania ze scynkami i np. gatunki z rodzaju *Sphenops* umieszczane są obecnie w rodzaju *Chalcides* (Carranza i in., 2008). Ponadto, na terenie

Izraela i na Synaju występuje *Mesalina bernoullii* (Šmíd i in. 2017), która tu nie jest notowana, a dodatkowo *Mesalina brevirostris microlepis* została podniesiona do rangi gatunku – *Mesalina microlepis* i też ma występować w Izraelu. Kończowa, osobna część książki zawiera m. in. historię badań gadów w Izraelu, rozdział poświęcony metodyce badań, ukąszeniom węży i udzielaniu pierwszej pomocy oraz ochronie przyrody.

Książka jest formatu A4 na kredowym papierze i jest tak ciężka, że dłuższe jej podtrzymywanie w czasie czytania powoduje ból ręki. Bardzo wysoka cena może zniechęcić do jej kupna, jednak jest ona warta tych pieniędzy.

Piotr Sura

Bibliografia

1. Baha El Din, S. M. 2005. An overview of Egyptian species of *Hemidactylus* (Gekkonidae), with the description of a new species from the high mountains of South Sinai. *Zool. Middle East* 33(1):11–26.
2. Carranza, S., Arnold, E.N., Geniez, P., Roca, J., Mateo, J.A. 2008. Radiation, multiple dispersal and parallelism in the skinks, *Chalcides* and *Sphenops* (Squamata: Scincidae), with comments on *Scincus* and *Scincopus* and the age of the Sahara Desert. *Mol. Phylogenet. Evol.* 46(3):1071–1094.
3. Disi, A.M., Modrý, D., Nečas, P., Rifai, L. 2001. Amphibians and Reptiles of the Hashemite Kingdom of Jordan. An Atlas and Field Guide. Edition Chimaira, Frankfurt am Main, s. 408.
4. Figueroa, A., McKelvy, A.D., Grismer, L.L., Bell, C.D., Lailvaux, S.P. 2016. A species-level phylogeny of extant snakes with description of a new colubrid subfamily and genus. *PLoS ONE* 11(9):e0161070.
5. Melnikov, D., Nazarov, R., Ananjeva, N., Disi, A. 2012. A new species of *Pseudotrappelus* (Agamidae, Sauria) from Aqaba, Southern Jordan. *Russ. J. Herpetol.* 19(2):143–154.
6. Russell, F.E., Campbell, J.R. 2015. *Venomous Terrestrial Snakes of the Middle East*. Edition Chimaira, Frankfurt am Main, s. 186.
7. Šmíd, J., Moravec, J., Gvoždík, V., Štundl, J., Frynta, D., Lymberakis, P., Kapli, P., Wilms, T., Schmitz, A., Shobrak, M., Yousefkhani, S.H., Rastegar-Pouyani, E., Castilla, A.M., Els, J., Mayer, W. 2017. Cutting the Gordian Knot: Phylogenetic and ecological diversification of the *Mesalina brevirostris* species complex (Squamata, Lacertidae). *Zool. Scr.* 46(6): 649–664.
8. Vitt, L.J., Caldwell, J.P. 2014. *Herpetology: An Introductory Biology of Amphibians and Reptiles*, 4th ed. Academic Press, London, Waltham and San Diego, s. 757.

Joseph LeDoux, 2017, Lęk – Neuronauka na tropie źródeł lęku i strachu, Przekład Mateusz Hohol, Kinga Wołoszyn-Hohol, Wydawnictwo Copernicus Center Press, Kraków, ISBN 978-83-7886-328-1, oprawa twarda, Liczba stron 700, cena 99.90 zł.

W 2017 roku nakładem wydawnictwa Copernicus Center Press do rąk polskich czytelników trafiła książka zatytułowana „Lęk – Neuronauka na tropie źródeł lęku i strachu”. Jej autorem jest znany amerykański neurobiolog Joseph LeDoux. Jego naukowe zainteresowania oscylują wokół neurobiologii emocji i uczuć ze szczególnym uwzględnieniem strachu i lęku.

Analizując powierzchownie wybitny dorobek naukowy autora, który większość swoich badań nad lękiem i strachem przeprowadził na modelach zwierzęcych, ktoś mógłby spodziewać się, że omawiana pozycja to tylko kolejne popularyzatorskie sprawozdanie z najnowszych, szczegółowych osiągnięć nauk

biologicznych, które tym razem zostało opatrzone błyskotliwym komentarzem jednego z czołowych jej przedstawicieli. W tym przypadku podobne przypuszczenia są zupełnie nietrafione, ponieważ autor w swym najnowszym, książkowym dziele dokonuje kompleksowej, holistycznej i krytycznej analizy wielu dziedzin nauki, których przedmiotem badań są lęk i strach.

LeDoux swoją wielowymiarową analizę problemu rozpoczyna od przedstawienia podstawowej wiedzy naukowej na temat uczuć i emocji. Jako że jest neurobiologiem, który odznaczył się szczególnymi osiągnięciami w badaniach nad zachowaniami emocjonalnymi zwierząt i równocześnie większość danych empirycznych na ten temat to wynik żmudnych badań nad biologią mózgow zwierzęcych, to recenzowana książka zawiera dość precyzyjne opisy procedur, za pomocą których emocje badane są w warunkach laboratoryjnych. Dlatego, że badanie procesów emocjonalnych jest nierozdzielnie związane z procesami